

ORIGINAL ARTICLE

Conceptualization of the Love Curriculum from the Perspective of Mulla Sadra's Transcendental Wisdom

Javad Gholipour¹, Azimeh Sadat Khakbaz^{2*}, Mohammad Reza Yousefzadeh Choosari³

1. Ph.D. Student in curriculum development, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.
2. Associate Prof. Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.
3. Prof. Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Bu-Ali Sina University, Hamedan.

Correspondence:
Azimeh Sadat Khakbaz
Email: khakbaz@basu.ac.ir

Received: 02 Jul 2025
Accepted: 25 Jan 2026

How to cite

Gholipour, J., Khakbaz, A.S. & Yousefzadeh Choosari, M.R. (2026). Conceptualization of the Love Curriculum from the Perspective of Mulla Sadra's Transcendental Wisdom. SADRĀ'I WISDOM, 14(1), 13-30. (DOI: [10.30473/pms.2025.73656.2124](https://doi.org/10.30473/pms.2025.73656.2124))

ABSTRACT

The purpose of this study was examining the characteristics of the four elements of the love curriculum from the perspective of Mulla Sadra's Transcendental Wisdom. The research method was a systematic review. For this purpose, both primary sources, i.e. Mulla Sadra's own works, and secondary sources, i.e. works related to Mulla Sadra's theories, were used. Among all Mulla Sadra's books and treatises, 7 sources were selected based on the criteria of availability and relevance, and among the secondary sources, which consisted of 54 works, 8 sources were examined as samples based on the criteria of quality and relevance. The method of coding and classification and the creation of principal components were used to analyze the information. The criteria of believability, transferability, Dependability and Confirmability were used to validate the findings. The findings were examined in the form of components of love, characteristics of goals, content, teaching methods and evaluation of the love curriculum from the perspective of Mulla Sadra's Transcendental Wisdom. The results show that love, according to Mulla Sadra's transcendental wisdom, has three main components: the meaning and concept of love, the innateness of love, and the types and levels of love. The goals of the curriculum of love, according to Mulla Sadra's transcendental wisdom, include three main components: the ultimate goals of education, the orientation of goals, and the content of goals. The content of the curriculum of love includes three main components: content orientation, content topics, and content organization. The characteristics of the teaching method include three main components: teaching orientation, the position and relationship between teacher and student, and teaching strategies. The characteristics of the evaluation element of the curriculum of love, according to Mulla Sadra's transcendental wisdom, have two main components: topics to be evaluated and evaluation strategies. In general, it can be said that this research is a guide to reviewing curricula in order to cultivate the emotional dimension of learners and avoid cultivating only their cognitive dimension.

KEYWORDS

characteristics of curriculum elements, components of love, love, Mulla Sadra's transcendental wisdom, types of love curriculum.

دوفصلنامه حکمت صدرایی

سال چهاردهم، شماره اول، پیاپی بیست و هفتم، پاییز و زمستان ۱۴۰۴ (۱۳-۳۰)

DOI: 10.30473/pms.2025.73656.2124

«مقاله پژوهشی»

مفهوم‌پردازی برنامه درسی عشق از دیدگاه حکمت متعالیه ملاصدرا

جواد قلی‌پور^۱، عظیمه سادات خاکباز^{۲*}، محمدرضا یوسف‌زاده چوسری^۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی ویژگی‌های عناصر چهارگانه برنامه‌درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا انجام شد. روش انجام پژوهش مرور سیستماتیک بود. برای این منظور هم از منابع دست اول یعنی آثار خود ملاصدرا و هم از منابع دست دوم یعنی آثار مرتبط با نظریات ملاصدرا استفاده شد. از میان تمام کتب و رساله‌های ملاصدرا ۷ منبع با معیار در دسترس بودن و مرتبط بودن انتخاب، و از میان منابع دست دوم که جامعه آنها ۵۴ اثر بود با معیار کیفیت داشتن و مرتبط بودن، ۸ منبع به عنوان نمونه مورد بررسی قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش کدگذاری و طبقه‌بندی و ایجاد مؤلفه‌های اصلی استفاده شد. برای اعتباریابی یافته‌ها از معیار باور پذیری، قابل انتقال بودن، قابل اطمینان بودن و تاییدپذیری استفاده شد. یافته‌ها در قالب مؤلفه‌های عشق، ویژگی‌های اهداف، محتوا، روش تدریس و ارزشیابی برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج نشان می‌دهد عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا دارای سه مؤلفه اصلی معنا و مفهوم عشق، ذاتی بودن عشق و اقسام و مراتب عشق است. اهداف برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا شامل سه مؤلفه اصلی اهداف غایی تربیت، جهت‌گیری اهداف و محتوای اهداف است. محتوای برنامه درسی عشق شامل سه مؤلفه اصلی جهت‌گیری محتوا، موضوعات محتوا و سازماندهی محتوا است. ویژگی‌های روش تدریس شامل سه مؤلفه اصلی جهت‌گیری تدریس، جایگاه و رابطه معلم و شاگرد و استراتژی‌های تدریس است و ویژگی‌های عنصر ارزشیابی برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا دارای دو مؤلفه اصلی موضوعات مورد ارزشیابی و استراتژی‌های ارزشیابی است. به طور کلی می‌توان گفت این پژوهش جهت بازنگری برنامه‌های درسی در جهت پرورش بعد عاطفی فراگیران و خودداری از پرورش صرف بعد شناختی آنها راهگشا می‌باشد.

واژه‌های کلیدی

اقسام عشق، برنامه درسی، عشق، حکمت متعالیه ملاصدرا، مؤلفه‌های عشق، ویژگی‌های عناصر برنامه درسی.

۱. دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.
۲. دانشیار، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.
۳. استاد، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

نویسنده مسئول:

عظیمه سادات خاکباز

رایانامه: khakbaz@basu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۱۵

استناد به این مقاله:

قلی‌پور، جواد؛ خاکباز، عظیمه سادات و یوسف‌زاده چوسری، محمدرضا (۱۴۰۴). مفهوم‌پردازی برنامه درسی عشق از دیدگاه حکمت متعالیه ملاصدرا. دوفصلنامه حکمت صدرایی، ۱۴(۱)، ۳۰-۱۳. (DOI: 10.30473/pms.2025.73656.2124)

مقدمه

رویکردهای مختلفی به برنامه درسی به عنوان قلب نظام آموزشی، وجود دارد که هرکدام از این رویکردها بر جنبه‌های متفاوتی از وجود انسان تأکید می‌کند. در ایران هم مانند بیشتر نظام‌های آموزشی دنیا، برنامه درسی عمدتاً حیطه شناختی دانش‌آموزان را مورد توجه قرار داده است. این رویکرد، یادگیرندگان را اسیر برخی موضوعات علمی کرده و آنان را به سوی یک‌بعدی بودن سوق داده است (قاسم پور دهاقانی و نصراصفهانی، ۱۳۹۰). به باور میلر^۱ (۲۰۰۰) حاصل این رویکرد، نادیده گرفتن رشد در حوزه‌های اجتماعی، عاطفی و معنویت فراگیران بوده است. در این میان، رشد و پرورش عواطف و احساسات مختلف بیانگر بخش مهمی از اهداف نظام‌های آموزشی است (امینی، شکاری و تقوایی، ۱۳۹۶). اصلی‌ترین عاطفه انسانی از نظر عرفان عشق است، که بسیاری از عواطف دیگر را با خود به همراه دارد (شمشیری، ۱۳۸۳). اهمیت عشق در آموزش را بسیاری از آموزگاران بزرگ در سراسر تاریخ انسانی، همچون افلاطون، ارسطو، کنفوسیوس و بودا و نیز بسیاری از مربیان آموزش مدرن به رسمیت می‌شناسند (محمّدی و همکاران، ۱۳۹۹)، مربیان و نظریه‌پردازان بزرگی چون میلر، فرره^۲، نادینگز^۳، گیلبرمن^۴ و دیگران که بحث عشق و شادی را در آموزش و برنامه درسی مورد توجه قرار داده‌اند و بر اهمیت و لزوم آن تأکید کرده‌اند.

گنجاندن عشق در برنامه درسی ما می‌تواند به بهبود شکاف آموزشی مرسوم، بعد درونی، بیرونی و آکادمیک، شخصی کمک کند (گیلبرمن، ۲۰۱۶). عشق در تعلیم و تربیت، موجب شادی، خوشی و خوشحالی است، تغییر و تحولی که در نتیجه پیروی از عشق در انسان به وجود می‌آید بسیار ژرف و بنیادی است و همچنین عشق نوعی توانایی در نظر گرفته می‌شود (یوسیوتی، متا و متا^۵، ۲۰۱۸) و به عنوان عاملی توانمند و مهم برای رفاه و موفقیت کودکان مطرح است (اُکنر و همکاران^۶، ۲۰۲۰).

در مشرق‌زمین و بخصوص در فرهنگ اسلامی ایرانی، عشق یکی از موضوعات مهم نزد اندیشمندان، نویسندگان، عالمان، عارفان و فلاسفه بوده است. شمشیری (۱۳۸۳، ۱۱۶) در این مورد

بیان می‌کند، رنگ عشق را با هیچ حلالی نمی‌توان از فرهنگ و اندیشه‌ی ایرانی-اسلامی زدود، شاید دلیل این مقاومت نشانگر آن باشد که عشق حکم رنگ را نداشته باشد، بلکه عین ذات و فرهنگ این مرز و بوم باشد. یکی از این عالمان و فلاسفه ملاصدرا، شیرازی است که نظرات ارزنده‌ای در مورد انسان و عشق دارد. این موضوع چنان در اندیشه و آثار ایشان برجسته است که کمتر کتابی از ایشان وجود دارد که در آن به نوعی به عشق نپرداخته باشد. او اگرچه به طور مستقیم و اختصاصی به مفهوم عشق در تعلیم و تربیت و برنامه درسی نپرداخته است ولی آرای ایشان، ارائه‌دهنده راهکارها و اصول اساسی در اجرا و کاربست عشق در برنامه درسی به طور خاص و تعلیم و تربیت به طور عام است. ملاصدرا مفهوم عشق را با نظام فلسفی خاص خویش مورد واری قرار می‌دهد؛ و رسیدن به مقام عشق را کمال آدمی می‌داند (حبیبی، ۱۳۹۶) و در آثار خود با استناد به آیات قرآنی اهمیت جایگاه عشق را مطرح کرده و آن را مبنای فلسفه خود قرار داده است (حبیبی، ۱۳۹۶).

بنابراین آنچه موجب شد عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا مورد توجه این پژوهش قرار گیرد این است که او نمونه کاملی از فیلسوف ایرانی اسلامی است که هم از متقدمین خود تأثیر پذیرفته و هم بر متأخرین تأثیر گسترده‌ای گذاشته است و مرجعی مطمئن در مباحث تربیتی است و همچنین به بهترین وجه به تبیین عشق در نظام فلسفی خود پرداخته است.

با توجه به این مطالب اولین دلیل اهمیت انجام این پژوهش این است که به زعم جایگاه عشق در آموزه‌های اسلامی که آن را تا حد اساس و معنای دین بالا می‌برد، چنانکه امام باقر علیه‌السلام می‌فرمایند: هَلِ الدِّينُ إِلَّا الْحُبُّ؛ آیا دین جز عشق است؟ (مجلسی، ۱۴۰۳ق) و با اینکه آراء تربیتی در بنیادهای خود متأثر از دیدگاه‌ها و نظریه‌های فلسفی هستند، جای بسی شگفتی است که در عرصه تعلیم و تربیت معاصر کشور چه از جنبه نظری و چه به لحاظ علمی، حتی کوچکترین فضای ممکن نیز به آن داده نشده است (شمشیری، ۱۳۸۳). دوماً این نظام جهانی نهادینه شده تعلیم و تربیت به دلیل فقدان عشق نه تنها شادی و کنجکاوای را از بین می‌برد، بلکه موجب ترک تحصیل، شکست و ایجاد شرایط برنده و بازنده می‌شود (بلوم^۷، ۲۰۱۸). سوماً سکوت نظام آموزشی درباره این امر مهم، سبب شده است مفهوم و ابعاد

1. Miller
2. Friere
3. Noddings
4. Gleibermann
5. Uusiautti & Maatta & Maatta
6. O'Connor et al

در فرهنگ ترجمه علوم انسانی (صفوی، ۱۳۸۶) (Love) به معنی عشق و محبت ترجمه شده است. بعضی از واژه‌ها نشان‌دهنده علائم عشق هستند مثل شور و شوق، اشتیاق و رغبت، بعضی دیگر لازمه عشق هستند مانند محبت (طهماسب‌زاده شیخ‌لار، ۱۳۸۶)، بعضی از واژه‌ها هم پیامد عشق هستند مثل، علاقه، تمایلات.

در اصطلاح عشق عبارت است از «محبت شدید و قوی»؛ به عبارت دیگر عشق مرتبه عالی محبت است (کاشفی، ۱۳۷۸). عشق چیزی مافوق محبت، نوعی توحّد، تأخّد و یگانگی در انسان به وجود می‌آورد (مطهری، ۱۳۸۰). شیخ اشراق عشق را بالاترین درجه محبت می‌داند و هستی را بر آن اساس، تفسیر می‌کند. از نظر وی، عشق است که انسان را به کمال و مقصد نهایی می‌رساند (شمشیری، ۱۳۸۳). به عقیده هوکس^۵ (۲۰۰۱) عشق اسم نیست بلکه فعل است و برای درک عشق واقعی باید آن را همراه با ترکیبات مختلفی مانند مراقبت، محبت، شناخت، احترام، تعهد و اعتماد و همچنین ارتباط صادقانه و باز در نظر بگیریم.

عشق در تعلیم و تربیت هم هدف است و هم راه و روش، هم آغاز است و هم پایان بی‌انتهای! چرا که به وصل و کمال و معرفت منجر می‌شود (شمشیری، ۱۳۸۳). کلاسی که بر پایه عشق بنا شده است فضایی را ایجاد می‌کند که بتواند نیازهای اجتماعی و عاطفی متنوع هر دانش‌آموز را برآورده کند (هوید و فین^۶، ۲۰۱۴). در زبان عشق، فضای تعلیم و تربیت با دوستی، یگانگی، همدلی و محبت، معطر می‌شود (کریمی، ۱۳۸۸). از نظر نادینگز^۷ (۲۰۰۵)، عشق در آموزش، توجه به نیازها و عواطف دانش‌آموزان، درک تفاوت‌های فردی آن‌ها و انجام اقدامات مراقبتی است که باعث رشد شخصی می‌شود. تربیت مبتنی بر عشق جنبه‌های عاطفی و ارتباطی را در تربیت ادغام می‌کند، روابط دلسوزانه بین مربیان و دانش‌آموزان را تقویت می‌کند و رویکردی انسانی‌تر به تدریس را ترویج می‌کند (دابول^۷، ۲۰۲۴) و در آن سنجش، نمره و معدل، مدرک و درجه، کارنامه و کارمایه به سبک و سیاق امروزی معنا ندارد. آنچه ارزشمند است میل و اشتیاق به تعالی معنوی است (کریمی، ۱۳۷۹).

در عصر حاضر، ما به برنامه‌های درسی نیاز داریم که یادگیری را برای فراگیران، پدیده‌ای خوشایند تبدیل کند و آنها را عاشق تعلیم و تربیت کند و ابعاد عاطفی و معنوی را در دانش‌آموزان مورد توجه قرار دهد.

عشق در ابهام بماند و برداشت‌های نادرست از آن ارئه شود (علم‌الهدی و طهماسب‌زاده شیخ‌لار، ۱۳۸۷).

برنامه درسی چهارچوبی برای تصمیم‌گیری فراهم می‌آورد که در قالب آن، می‌توان به تقویت شناخت‌ها، ارزش‌ها و عواطف و مهارت‌ها در دانش‌آموزان کمک کند. درباره عناصر برنامه درسی بین صاحب‌نظران برنامه درسی اتفاق‌نظر وجود ندارد و دامنه وسیعی از یک عنصر جانسون^۱ (۱۹۷۶) تا نه عنصر کلاین^۲ (۱۹۹۱) را شامل می‌شود، اما اصلی‌ترین عناصر برنامه درسی، عناصر چهارگانه تایلر^۳ (۱۹۴۹) است که شامل اهداف، محتوا، روش‌های تدریس و ارزشیابی است. با توجه به این مباحث و شواهد و اهمیت و جایگاه فلسفه صدرالمآلهین در تعلیم و تربیت کشور، هدف از این پژوهش بررسی مفهوم عشق و ویژگی‌های عناصر چهارگانه برنامه درسی عشق (هدف، محتوا، روش تدریس و ارزشیابی) از دیدگاه حکمت متعالیه ملاصدرا است.

سوالات پژوهش

- ۱- مؤلفه‌های عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا چیست؟
- ۲- ویژگی‌های عنصر هدف در برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا چگونه است؟
- ۳- ویژگی‌های عنصر محتوا در برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا چگونه است؟
- ۴- ویژگی‌های عنصر روش تدریس در برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا چگونه است؟
- ۵- ویژگی‌های عنصر ارزشیابی در برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا چگونه است؟

پیشینه پژوهش

پیشینه نظری

عشق واژه‌ای عربی است در لغت به معنی دوست داشتن به حد افراط، شیفتگی، دلدادگی، دلبستگی و دوستی مفرط (فرهنگ لغت عمید و معین) است. عشق (Love) در فرهنگ لغت آنلاین اکسفورد^۴ به معنی دوست داشتن، علاقه داشتن، عشق ورزیدن، فداکاری کردن به کسی، مراقبت از کسی، دلتنگی (دلسوزی) است.

5. Hooks

6. Hoveid & Finn

7. Daaboul

1. Johnson

2. Klein

3. Tyler

4. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>

یوسیوتی، متا و متا (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان "عمل مبتنی بر عشق در تعلیم و تربیت" به این نتیجه رسیدند که فعالیت مبتنی بر عشق معلم ممکن است موجب افزایش حضور دانش‌آموزان، والدین و جامعه شود. علاوه بر این فعالیت مبتنی بر عشق معلم، همراه با توانمندسازی دانش‌آموزان موجب تغییر در روش تربیتی و افزایش اثر بخشی او می‌شود.

کلینگان^۲ (۲۰۱۵) در تحقیق خود با عنوان "تعلیم و تربیت عشق" نشان می‌دهد که عشق بالاتر از محبت و مهربانی، آسایش و نوع‌دوستی است و عشق به طور خاص یک روش‌شناسی، عمل آموزشی و ارزش است که در رهبری، فعالیت و تعلیم و تربیت درک شده است.

وندیاری و سارت^۳ (۲۰۱۶) در تحقیق خود با عنوان "تغییر تربیتی: یک نمونه پداگوژی عشق و مهربانی؛ به مطالعه نحوه اجرای روش تربیتی فریره در مدارس آفریقای جنوبی پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که اجرای پداگوژی عشق، موجب توانایی معلم در کنار گذاشتن تفکر یکجانبه و افزایش تفکر انتقادی دانش‌آموزان می‌شود. علاوه بر این با الهام از عشق می‌توان دانش‌آموزان را به شهروندانی فعال و منتقد تبدیل کرد.

با مطالعه تحقیقات انجام‌شده ملاحظه می‌شود که آن‌ها بیشتر بر تاثیر عشق در تعلیم و تربیت و آن هم به صورت محدود تاکید کرده‌اند و همچنین در مورد نظرات ملاصدرا، موضوع عشق در برنامه درسی مورد بررسی و تحقیق قرار نگرفته است. بررسی این مسئله موجب تصمیم‌سازی‌های درست کارشناسان حوزه برنامه درسی و بهبود برنامه‌های درسی و به تبع آن بهبود تاثیرگذاری و کیفیت آموزش و تدریس معلمان و همچنین ایجاد و بهبود عشق به مدرسه و یادگیری در دانش‌آموزان می‌شود.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش از روش مرور سیستماتیک استفاده شده است. در این خصوص هم منابع دست اول و هم منابع دست دوم مورد تحلیل قرار گرفتند. منابع دست اول شامل کتب و رساله‌های خود ملاصدرا هستند که از میان آنها ۷ اثر به عنوان نمونه انتخاب شد (جدول ۱). علت انتخاب آن‌ها، در دسترس بودن و مرتبط بودن با مسئله پژوهش بود. علاوه بر منابع دست اول از منابع دست دوم هم به خاطر صیغه تربیتی و آموزشی داشتن و

میلر (۲۰۰۰) ضمن نقد تعلیم و تربیت فعلی دنیا، مدعی است که مبحث عشق و عشق‌پروری بایستی در برنامه درسی وارد شود. پستالوزی^۱، مربی بزرگ تاریخ آموزش و پرورش عشق و محبت را ذات تربیت می‌داند (شمشیری، ۱۳۸۳) و همچنین کریمی (۱۳۸۸) می‌گوید تعلیم و تربیت از عشق و نظر تهی و از محفوظات و معلومات سطحی فربه شده است.

پیشینه تجربی

باید اذعان نمود که در خصوص برنامه درسی عشق به صورت مستقیم و جامع پژوهشی انجام نگرفته است و تحقیقات انجام یافته معمولاً دایره‌ای محدود و یا حیطه‌ای خاص را مد نظر قرار داده‌اند. لیکن تعدادی از پژوهش‌های صورت‌گرفته که به نحوی مرتبط با این موضوع هستند بیان می‌گردد:

محمّدی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان "تدریس عاشقانه؛ زمینه‌ها و ضرورت‌ها با رویکردی فراترکیب" به این نتایج رسیدند که تدریس عاشقانه دارای ۵ مضمون اصلی است؛ اهداف، رویکردها، الزامات، شایستگی‌های معلمان و نقش یادگیرنده. همچنین ارتباط مؤثر و مکمل میان عشق و عقل در تدریس، یادگیری و تربیت وجود دارد.

فیضی جاریحانی و زینالی (۱۳۹۸) در تحقیق خود با عنوان "مدل رفتار مدنی تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستانی؛ نقش عشق به یادگیری و اشتیاق تحصیلی با میانجی‌گری شکفتگی تحصیلی" به این نتایج رسیدند که عشق به یادگیری و اشتیاق تحصیلی بر شکفتگی تحصیلی اثر مستقیم و مثبت و معنا دار دارد. عشق به یادگیری، اشتیاق تحصیلی و شکفتگی تحصیلی بر رفتارهای مدنی تحصیلی دانش‌آموزان، اثر مستقیم، معنادار و مثبتی دارد.

علم‌الهدی و طهماسب‌زاده شیخ‌لار (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان "عشق به عنوان برنامه درسی پوچ" به این نتایج دست یافتند که: ۱. عشق برای دانش‌آموزان به معنی کمال‌جویی، شیفتگی، احساس همدردی، تمایل و علاقه است. ۲. عشق برای آنان دارای مصادیق متنوع و متعدد است و عشق به خدا و ائمه اطهار، عشق به طبیعت و به همسر را شامل می‌شود. ۳. مهمترین ویژگی‌های عشق از نظر دانش‌آموزان طبیعی، ارادی، ناگهانی، زایشی، یگانه و احساسی بودن عشق و عامل تعالی شدن است. ۴. منابع کسب اطلاعات دانش‌آموزان در زمینه عشق، دوستان، والدین، اجتماع و رسانه‌ها هستند.

2. Clingan

3. Vandeyar & Swart

1. Pestalozzi

همچنین سادگی فهم متن آنها استفاده شد. برای این منظور از پایگاه داده‌هایی چون پرتال جامع علوم انسانی، سید، نورمگز، گوگل اسکولار برای دسترسی به مقالات و کتب، و پایگاه داده ایرانداک برای دسترسی به پایان‌نامه‌ها استفاده شده و از کلیدواژه‌هایی چون ملاصدرا و عشق، ملاصدرا و محبت و

عاطفه برای جستجو استفاده شد. در مجموع ۵۴ منبع انتخاب شد. در نهایت از منابع دست دوم مرتبط با موضوع پژوهش هم، ۸ منبع با دو معیار کیفیت و مرتبط بودن به عنوان نمونه در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفتند (جدول ۱).

جدول ۱. منابع مورد بررسی

الف: منابع دست اول		
عنوان	نویسنده	محل انتشار
الاسفار الاربعه	محمد بن ابراهیم صدرالدین شیرازی، مترجم، محمد خواجوی (۱۳۸۳).	تهران. انتشارات مولی.
سه رساله فلسفی (متشابهات القرآن - المسائل القدسیة - أجوبة المسائل)	محمد بن ابراهیم صدرالدین شیرازی مصحح: جلال الدین آشتیانی (۱۳۸۷).	قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
الشواهد الربوبية في المناهج السلوكية	محمد بن ابراهیم صدرالدین شیرازی مصحح: جلال الدین آشتیانی (۱۳۶۰).	تهران. مرکز جهاد دانشگاهی
مفاتیح الغیب	محمد بن ابراهیم صدرالدین شیرازی مترجم: محمد خواجوی (۱۴۳۰ ه.ق).	تهران - انجمن حکمت و فلسفه ایران
مبدأ و معاد	محمد بن ابراهیم صدرالدین شیرازی، مترجم، محمد ذبیحی (۱۳۸۰).	دانشگاه قم. انتشارات اشراق
عرفان و عارف نمایان ترجمه کتاب کسر اصنام الجاهلیه	محمد بن ابراهیم صدرالدین شیرازی (۱۳۷۱).	الزهرا (س) - تهران
المبدأ و المعاد	محمد بن ابراهیم صدرالدین شیرازی (۱۴۱۷ ه.ق).	انجمن حکمت و فلسفه ایران، تهران
ب: منابع دست دوم		
عشق طریقی بسوی کمال انسانی (مقایسه بین نگاه ابن سینا و ملاصدرا)	فاطمه سلیمانی (۱۳۹۳).	مجله تاریخ فلسفه
تبیین تربیت زیبایی شناختی از دیدگاه ملاصدرا و رهیافت‌های اجرایی آن در جهت تحقق اسناد فرادستی آموزش و پرورش	زهره متقی (۱۳۹۹).	رساله دکتری، دانشکده علوم تربیتی دانشگاه اصفهان
بررسی نظام تربیتی ملاصدرا	مهلا ثمره (۱۳۹۴).	پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید با هنر کرمان
تحلیل انتقادی اهداف کلان تعلیم و تربیت در جمهوری اسلامی ایران با نگاهی به اهداف تعلیم و تربیت از منظر ملاصدرا	علیرضا حسن پور (۱۳۹۱).	پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی وا حد تهران مرکزی
بررسی تأثیر مبانی هستی‌شناختی ملاصدرا بر عشق‌شناسی وی	علی ارشد ریاحی، مجید یاریان (۱۳۹۶).	پژوهش‌های هستی‌شناختی انتشارات بوستان کتاب، قم
مبانی فلسفی عشق از منظر ابن سینا و ملاصدرا	محمد حسین خلیلی (۱۳۸۵).	مجله ادیان و عرفان
«رسالة العشق» ابن سینا و تأثیر آن در ملاصدرا	جعفر شانظری، مجید یاریان (۱۳۹۳).	فصلنامه مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی
بررسی تطبیقی ایمان و عشق از دیدگاه ملاصدرا	منا تکاورنژاد، وحیده فخار نوغانی، سید حسین موسوی (۱۳۹۸).	

این صورت با طبقه‌بندی کدها، تم‌های اصلی استخراج شدند. برای اعتباریابی یافته‌ها از معیار باورپذیری، قابل انتقال بودن، قابل اطمینان بودن و تاییدپذیری استفاده شد که همه این معیارها با هم باعث ارتقای اعتبار تحقیق و امکان انتقال‌پذیری یافته‌ها به دیگر بافت‌های همانند می‌شوند.

تجزیه و تحلیل به این ترتیب بود که متن منابع مورد مطالعه، سطر به سطر مورد مطالعه قرار گرفت و مفاهیم اصلی به صورت کدهای اولیه استخراج شد، سپس محقق کدهای همانند را با یکدیگر ادغام و در یک طبقه قرار داد و برای هر طبقه نامی انتخاب کرد که معرف کدهای قرار گرفته شده در آن طبقه بود، به

یافته‌های پژوهش

بر اساس نتایج حاصل از مرور سیستماتیک، مفهوم عشق و ویژگی‌های عناصر چهارگانه برنامه درسی عشق (هدف، محتوا، روش و ارزشیابی) از دیدگاه ملاصدر مورد بررسی قرار گرفت که در ذیل جداگانه به توصیف هریک پرداخته می‌شود:

مؤلفه‌های عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا

در پاسخ به پرسش نخست، مؤلفه‌های عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا، می‌توان گفت که ۳ مؤلفه اصلی و ۶ زیر مؤلفه به این مورد اختصاص یافته است که در جدول ۲ مشاهده می‌شود. سپس نشانگرهای مربوط به هر مؤلفه به عنوان شاهد در ذیل آن ارائه شده است.

جدول ۲. مؤلفه‌های عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا

مؤلفه‌های عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا	مؤلفه‌های اصلی	
	زیر مؤلفه	
	معنا و مفهوم عشق	محبت و ابراز علاقه شدید
		ادراک کمال و زیبایی
	ذاتی بودن عشق	عین وجود و حسن
		سریان عشق در هستی
	اقسام و مراتب عشق	تشکیک و شدت و ضعف عشق
		اقسام عشق

۱. معنا و مفهوم عشق: از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا عشق، محبت شدید و ابراز علاقه شدید است: "ملاصدرا عشق را محبت و ابراز علاقه مفروط به کسی که واجد شمایل لطیف، صورت زیبا و دارای تناسب اعضا و حسن ترکیب است، می‌داند؛ محبتی که توأم با التئاد شدید است" (سلیمانی، ۱۳۹۳، ۴۶؛ شانظری و یاریان، ۱۳۹۳، ۷۵). علاوه بر این می‌گوید عشق افراط و زیاده‌روی شوق است به سوی اتحاد نفس عاشق به صورت معشوق (ملاصدرا، ۱۳۸۳).

او همچنین عشق را حاصل ادراک کمال و زیبایی می‌داند، چنانکه می‌گوید حب و عشق تابع ادراک خیر و کمال و شهود امر ملایم و غیرمنافی با ذات عاشق و محب است (ملاصدرا، ۱۳۸۷). علاوه بر این ابراز می‌کند که حب به ذات و حب به کمالات ذات، منشأ ظهور و بروز عشق در هر ذره‌ای از ذرات عالم وجود گردیده است (ملاصدرا، ۱۴۱۷). باز می‌افزاید تصور جمال و زیبایی موجب عشق می‌گردد و عشق سبب طلب و جذب شدن به مطلوب و کمال است (ملاصدرا، ۱۴۳۰).

۲. ذاتی بودن عشق: از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا عشق عین وجود و مساوق آن و عین حسن و کمال است و در تمام

هستی سریان دارد. در این باره توضیح می‌دهد که عشق ساری و جاری در اشیاء است و حب متجلی در سلاسل طول و عرض وجود عین وجودات است (ملاصدرا، ۱۳۸۷) و این عشق در موجودات برای حفظ کمالات خود و رسیدن به کمالات متعالی‌تر است و این سریان عشق در هستی است و اگر این عشق و محبت الهی یک لحظه از موجودات قطع شود آنها نابود و هلاک می‌شوند (ملاصدرا، ۱۳۸۳). همچنین شانظری و یاریان (۱۳۹۳، ۷۴) می‌گویند: "ملاصدرا بر پایه مبنای اصلی خویش در حکمت متعالیه، یعنی اصالت الوجود، تأکید می‌کند که حسن و عشق در جمیع مراتب شدید و ضعیف، به شدت و ضعف موجود است" و علاوه بر این ثمره (۱۳۹۴، ۷۹) در این مورد بیان می‌کند: "رابطه عاشقانه‌ای تمام هستی را فرا گرفته است و به طور کلی هستی بر مبنای عشق بنا شده است، این عشق از عشق خداوند به ما آغاز می‌شود و در تمام طیف وجودی نظام هستی جریان پیدا می‌کند".

۳. اقسام و مراتب عشق: ملاصدرا عشق را دارای اقسامی چند و متناسب مرتبه وجود، برای آن شدت و ضعف قائل است. در اسفار اربعه (۱۳۸۳) بیان می‌کند عشق دارای اقسامی است و بر حسب اشخاص، معشوقات فراوانند: از انواع محبت، محبت نفوس حیوانی برای نگاه و جفت‌گیری است، که حکمت آن، بقای نسل و نژاد است و حفظ نوع؛ از جمله آنها، محبت رؤسا به ریاسات برای نگهداری، رعایت و محافظتشان است، و حکمت آن، برتری و استعلا جنس نفس است بر قوای خویش که تحت تسخیرش می‌باشد؛ و همچنین محبت تاجران و ثروتمندان است در به دست آوردن مال و حرصشان بر جمع و ذخیره کردن آن، و از دیگر محبت‌ها، محبت حکیمان است برای استخراج علوم و نشر آن و بحث از مشکلات و پیچیدگی آنها و یافتن اسرار آن و تعلیم به دانشجویان؛ و از جمله آن، محبت‌ها صنعتگران است در آشکار کردن صنعتشان و سعی بر تمام کردن آن و شوقشان به نیکو کردن آن و زینت دادنش است.

او همچنین عشق انسانی را به عشق حقیقی و مجازی تقسیم می‌کند: عشق حقیقی همان محبت الهی و عشق به صفات و افعال او است، زیرا خداوند جامع جمیع کمالات و جمال است؛ و عشق مجازی دو گونه است: عشق نفسانی و عشق حیوانی. عشق نفسانی یا عشق عقیف یا روحانی، مبدأش شمایل معشوق و موافقت نفس عاشق با معشوق است، اقتضای آن لطافت نفس است، و دل را شیفته و واله و نرم و دارای وجد و سرور می‌کند. عشق حیوانی یا جسمانی مبدأش شهوت بدنی و

جدول ۳. ویژگی‌های اهداف برنامه درسی عشق از نظر

حکمت متعالیه ملاصدرا

مؤلفه‌های اصلی	زیر مؤلفه	ویژگی‌های اهداف برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا
هدف غایی	عشق به خدا به عنوان مبدأ هستی	
	شناخت کمال خود و رسیدن به آن	
جهت‌گیری هدف	توجه به اتحاد عاشق و معشوق	
	عشق به کودکان	
	توجه به همه ابعاد وجودی	
محتوای هدف	ترک دنیا و آراسته‌شدن نفس عاشق و معشوق و پرورش صبر و تحمل	
	عشق‌ورزی به انسان‌های کامل	
	پرورش عشق به مخلوقات و کائنات	

۱. هدف غایی: عشق به خدا به عنوان مبدأ هستی و همچنین شناخت کمال خود و رسیدن به آن، هدف غایی تعلیم و تربیت از نظر ملاصدرا است. در این رابطه سلیمانی (۱۳۹۳) آمادگی برای پذیرش و رسیدن به مقام فناء فی الله را هدف غایی تربیت از نظر ملاصدرا می‌داند. علاوه بر این ثمره (۱۳۹۴، ۸۰) می‌گوید: "احساس نیاز به کمالات باعث می‌شود تا متربی به فهم عشق حاکم بر رابطه خود و کمالات شود و این امر نیز ما را برای رسیدن به هدف غایی تربیت که تشبه به اله است نزدیک می‌نماید". همچنین ملاصدرا (۱۴۱۷) بیان می‌کند اگر عشق نبود، کمال موجود حفظ نمی‌شد و کمال مفقود تحصیل نمی‌گردید.

۲. جهت‌گیری اهداف: از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا عشق به کودکان و توجه به تمام ابعاد وجودی آنها و اتحاد نفس عاشق و معشوق از جهت‌گیری اهداف در برنامه درسی عشق است. در این راستا ملاصدرا اظهار می‌کند عنایت ربانی پروردگار، رغبت و تمایلی به کودکان و عشق و محبت به خردسالان را در دل معلمان نهاد تا این امر، انگیزه‌ای برای تربیت و تهذیب و تکمیل نفوس ناقص ایشان شود و آنها را به کمال و هدف عالی برساند (ملاصدرا، ۱۳۸۳). اهداف همچنین باید به همه ابعاد وجودی فراگیران بپردازند و نظام مورد نظر ملاصدرا، نظامی است که ناظر همه قوا باشد (حسن‌پور، ۱۳۹۱، ۵۳). باز ملاصدرا در اسفار اربعه (۱۳۸۳) در مورد توجه به تمام ابعاد وجودی بیان می‌کند در انسان مفردات اشیا و مرکبات و جواهر و اعراض آنها (از مقولات نه‌گانه) و نیز روحانیات و جسمانیات (مانند جوارح و اعضا) وجود دارد که هرکدام از این قوا عشق متناسب با خود دارند و از آن لذت می‌برند. به همین ترتیب اهداف باید به اتحاد عاشق و

لذت حیوانی است و بیشتر اعجاز عاشق به ظاهر معشوق و رنگ و هندسه اعضای او است اقتضای آن نفس اماره است و با فجور و گناه و حرص همراه است (ملاصدرا، ۱۳۸۳). او می‌افزاید که عشق مجازی گذرگاه و پلی برای عشق حقیقی است (ملاصدرا، ۱۳۸۳).

و علاوه بر این، در یک تقسیم جامع عشق را سه گونه می‌داند: عشق اکبر، عشق اوسط و عشق اصغر. عشق اکبر عشق به خداوند متعال است و آن جز برای متألّهان و خداشناسان کامل، که فناء کلی را حاصل کرده‌اند، نمی‌باشد و مصداق آن آیه «يُحِبُّهُمْ وَ يُحِبُّونَهُ» (مائده/۵۴) است. عشق اوسط عشقی است که دانشمندان، یعنی آنان که در حقایق موجودات نظر می‌افکنند و پیوسته در آفرینش آسمان‌ها و زمین می‌اندیشند و مصداق آیه «الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَ يَتَذَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا» (آل عمران/۹۱) هستند، و عشق اصغر، عشق به انسان صغیر است، چون او نمونه‌ای است از تمام آنچه در عالم کبیر می‌باشد که کمالات ذاتی و معانی الهی خویش را آشکار کرده است، پس هر که در انسان اندیشه و در آیات آن تفکر کند و معانی را به دیده اعتبار می‌نگرد دارای این عشق است (ملاصدرا، ۱۳۸۳).

همچنین او معتقد است که عشق دارای شدت و ضعف است در موجودات، چنانکه متقی (۱۳۹۹، ۱۰۵) بیان می‌کند: "ملاصدرا ضمن تاکید بر این که، عشق در همه موجودات ساری است، به تشکیک و تفاوت در شدت و ضعف آن در موجودات اشاره دارد.

ویژگی‌های عناصر برنامه درسی عشق از دیدگاه**حکمت متعالیه ملاصدرا****اهداف برنامه درسی**

در پاسخ به پرسش دوم، ویژگی‌های اهداف در برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا، می‌توان گفت که ۳ مؤلفه اصلی و ۸ زیر مؤلفه به این موضوع اختصاص یافت که در جدول ۳ مشاهده می‌شود و هم چنین نشانگرهای مربوط به هر مؤلفه به عنوان شاهد ارائه شده است.

جدول ۴. ویژگی‌های محتوای برنامه درسی عشق از نظر

حکمت متعالیه ملاصدرا

ویژگی‌های محتوای برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا	مؤلفه‌های اصلی	زیر مؤلفه
	جهت‌گیری محتوا	جنبه زیبایی‌شناسانه و هنری، لذت‌بخش و شادی‌آفرین بودن
		توجه به تفاوت‌های فردی، تناسب با استعداد، نیاز و مرتبه وجودی فراگیر
		حرکت از کثرت به وحدت
	موضوعات محتوا	الگوها
		علوم و صنایع لطیف و آداب زیبا
		مظاهر الهی
	سازماندهی محتوا	سازماندهی از عینی به ذهنی
		تدریجی ارائه شدن
		سلسله مراتبی ارائه شدن محتوا
		تلفیقی بودن محتوا

۱. جهت‌گیری محتوا: از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا محتوا باید جنبه زیبایی‌شناسانه و هنری داشته باشد و همچنین زمینه درک زیبایی را فراهم و لذت‌بخش و نشاط‌آفرین باشد. چنانکه متقی (۱۳۹۹، ۱۴؛ به نقل از رشیدی، ۱۳۸۸، ۱۵) می‌گوید: "ملاصدرا در حکمت متعالیه خود، با غنای خاص، جایگاه مهمی را به بحث زیبایی و هنر اختصاص داده و به این مقوله، نگاهی وجودی دارد و آن را در ذیل مباحث قابل تاملی مانند عشق و تربیت، به روشنی تبیین کرده است". همچنین ملاصدرا معتقد است "عشق محصول زیباشناسی است. سالک با دیدن زیبایی‌ها، عاشق و مبهج و شاد می‌شود و از این رؤیت، لذت می‌برد" (تکاورنژاد و دیگران، ۱۳۹۸، ۴۷۳). علاوه بر این محتوا باید متناسب با استعداد و نیاز فراگیران و مرتبه وجودی آنها باشد. چنانکه اظهار می‌کند هر موجودی به قدر فهم و درک خویش و براساس دوری و نزدیکی و رابطه او نسبت به خدای خویش عشق می‌ورزد و تقرب به جوار او را وجهه همت خود قرار می‌دهد (ملاصدرا، ۱۳۶۰، ۱۳۸۳).

از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا محتوا همچنین باید زمینه حرکت از کثرت به وحدت را فراهم کند؛ چنانکه می‌گوید معشوق حقیقی تمام موجودات در پایان کار یک چیز است و آن رسیدن به خیر مطلق و جمال اکمل است، و هر موجودی با عشق به معشوقات دیگر در حرکت به سوی آن معشوق حقیقی است (ملاصدرا، ۱۳۸۳) همچنین در مورد عشق عقیف انسانی اظهار می‌کند این عشق صاحبش از مشغله‌ها و کارهای دنیایی می‌برد و

معشوق منتهی شوند. ملاصدرا در این باره معتقد است که عشق هم از شروط اتحاد است، از یک طرف از اتحاد ناشی گردیده، و از دیگر سوی مبدأ اتحادی تازه در سلسله درجات هستی می‌گردد (ملاصدرا، ۱۴۳۰). همچنین سلیمانی (۱۳۹۳، ۳۵) در این مورد می‌گوید: "در عشق مجازی نفسانی، اتحاد نفس عاشق با معشوق از طریق استحسان و تمثیل زیبایی‌های ظاهری و باطنی معشوق، منجر به لطافت روح و آمادگی در نفس عاشق می‌گردد به طوری که او را آماده پذیرش مقام فناء فی الله می‌گرداند".

۳. محتوای هدف: اهداف برنامه درسی از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا باید پرورش و آراستگی و لطافت قلب و ترک دنیا را مورد تاکید قرار دهند، چنانکه می‌گوید هر کسی که دارای دل لطیف و طبعی دقیق و ذهنی صاف و نفسی رحیم و مهربان است از محبت و عشق الهی برخوردار است (ملاصدرا، ۱۳۸۳).

همچنین از نظر صدرا محتوای اهداف باید شامل عشق ورزیدن به انسان‌های کامل و عشق ورزیدن به مخلوقات و کائنات به عنوان مظاهر الهی باشند. در همین رابطه سلیمانی (۱۳۹۳، ۳۷) بیان می‌کند: "ملاصدرا معتقد است که عشق ورزیدن و محبت شدید به انسانی که جامع جمال و کمال است، در جان و روان بیشتر انسان‌ها موجود است و اکثریت انسان‌های اهل فضل و کمال و ادب از چنین عشقی بهره برده‌اند". در راستای پرورش عشق به مخلوقات باز توضیح می‌دهد عاشق که آرزومند حق تعالی است، به اندازه بهره خود از وجود و نصیبش از خیر و جود، به همه موجودات عشق می‌ورزد، زیرا تمامی آنها از ریزش جود و احسان او سرچشمه گرفته، و از پرتو عظمت نور او پدید آمده‌اند (ملاصدرا، ۱۴۳۰) علاوه بر این می‌گوید پس از حق متعال، آنچه سزاواری عشق انسان را دارد مجموع عالم به طور کل است، به جهت اشتمالش بر مظاهر و صفات الله تعالی و اسماء او از عرش و کرسی و آسمان‌ها و زمین و با آنچه در آن و بر آن است (ملاصدرا، ۱۳۸۳).

محتوا در برنامه درسی

در پاسخ به پرسش سوم، می‌توان گفت که ۳ مؤلفه اصلی و ۱۰ زیر مؤلفه به این عنصر اختصاص یافت که در جدول ۴ نمایش داده می‌شود و همچنین نشانگرهای مربوط به هر مؤلفه به عنوان شاهد در ذیل آن ارائه شده است.

تمام کارها، فکر و اندیشه‌هایش را یکی می‌کند و آن آسان کردن و روی آوردن به معشوق حقیقی است (ملاصدرا، ۱۳۸۳).

۲. موضوعات محتوا: از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا موضوعات محتوا باید شامل آثار و اندیشه‌ها و سیره انسان‌های کامل و به عبارت دیگر الگوها و اسوه‌ها و همچنین جلوه‌ها و مظاهر الهی، دانش و زیبایی‌های آنها باشد. ملاصدرا (۱۳۷۱) در این راستا بیان می‌کند با وجود موانع شهوانی و غضبیه در راه فطرت انسان، خداوند تفضلی بزرگ نموده و پیامبر منذری فرستاده تا به وسیله این هدایت و تعلیم آن، به عشق معبود حکیم روی آورند. علاوه بر این اظهار می‌کند هر که عاشق کسی است عاشق هر چیزی است که منسوب به اوست، از قبیل آثار و لوازم و کتب و مؤلفات و صنایع و فرستادگان و همنشینان او چنانکه گفته‌اند «من أحبّ شیئا فقد أحبّ آثاره» (ملاصدرا، ۱۳۶۰). لذا، عشق به ذات حق تعالی و حب به اسماء و صفات کمالیه او جدا از حب و عشق به لوازم اسماء و صفات و آثار او نیست (ملاصدرا، ۱۳۸۷). همچنین از نظر صدرا محتوا شامل علوم و صنایع لطیف، آداب زیبا، ریاضیات است. به طوری که می‌گوید هدف عشق به زیبارویان و فقیان، تربیت و تعلیمشان در علوم و صنایع دقیق و آداب و آموزش‌های پسندیده و اشعار لطیف و موزون و نغمه و ترانه‌های پاک و حلال و آموختن داستان‌ها و اخبار و حکایات شگفت‌انگیز و احادیث و روایات است (ملاصدرا، ۱۳۸۳). همچنین بیان می‌کند بر طبق اصل عشق در ساختار جهان، حکمت حقیقی هم حکمتی است که بر عنصر عشق که همان عنصر سلوک و جذب و تهذیب است بنا شده باشد (ملاصدرا، ۱۴۳۰). وجود این قبیل موضوعات در محتوا موجب پرورش عشق در دانش‌آموزان می‌شود.

۳. سازماندهی محتوا: از نظر حکمت متعالیه، سازماندهی محتوا باید از عینی به ذهنی و به صورت تدریجی ارائه شود. در این مورد ملاصدرا (۱۳۸۳) بیان می‌کند هدف بلند و حکمت عالی از عشق به زیبارویان، بیداری از خواب غفلت است که مدتی با آن، ریاضت و تمرینی کرده و از امور جسمانی به امور نفسانی و از آن، به زیبایی‌های امور دائمی کلی ترقی نمایی و به لقای الهی راغب شوی. همچنین معتقد است عاشق پیوسته به سبب افزایش معرفت، عشقشان پیوسته تحوّل و دگرگونی می‌یابد و از مرز حیوانیت به مرز فرشتگی انتقال پیدا می‌کند، همان‌طور که آدمی از مرز کودکی به مرز بلوغ می‌رسد (ملاصدرا، ۱۳۸۳). علاوه بر این می‌گوید لازم است که او (عقل) این امکان را داشته باشد که در هر لحظه چیزی از معشوق (خداوند) بدو رسد، رسیدنی تدریجی و پی‌درپی، تا آنکه حرکت ادامه و پیوستگی داشته و او را به مطلوب تدریجی برساند (ملاصدرا، ۱۴۳۰). همچنین به عقیده ملاصدرا محتوا باید بر اساس مرتبه وجودی دانش‌آموزان و به صورت سلسله‌مراتبی ارائه شود و سازماندهی محتوا باید تلفیقی باشد و هنر، خیال، زیبایی‌شناسی، و عاطفه را در نظر بگیرد. متقی (۱۳۹۹)، در این مورد می‌گویند "فلسفه ملاصدرا با پرداختن به عشق و توجه به قوه خیال و پرورش عواطف و ذوق زیبایی‌شناسی این هدف (تحقق ذات) را مد نظر قرار داده است."

روش تدریس

در پاسخ به ویژگی‌های عنصر روش تدریس در برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا، می‌توان گفت که ۳ مؤلفه اصلی و ۷ زیر مؤلفه به عنصر روش تدریس اختصاص یافت که در جدول ۵ مشاهده می‌شود و نشانگرهای مربوط به هر مؤلفه به عنوان شاهد در ذیل آن ارائه شده است.

جدول ۵. ویژگی‌های روش تدریس برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا

ویژگی‌های روش تدریس در برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا	مؤلفه‌های اصلی	زیر مؤلفه
	جهت‌گیری تدریس	برانگیختن شوق و اشتیاق درونی به یادگیری و تربیت
		در نظر گرفتن تفاوت‌ها فردی
	جایگاه و رابطه معلم و شاگرد	الگو بودن و جاذبه داشتن معلم
		علاقه متقابل معلم و فراگیر، عشق معلم به تعلیم و تربیت و عشق دانش‌آموز به موضوعات
	استراتژی‌های تدریس	استفاده از هنر، زیبایی‌شناسی، تخیل و شهود در آموزش
		استفاده از روش‌های آموزش و یادگیری شخصی
		استفاده از قصه گویی و داستان‌های انسان‌های کامل و روش الگوپردازی در آموزش

۱۴۱۷). و بزرگان طریقت مریدان خود را در آغاز کار دستور به عشق‌ورزی می‌دادند چون کامل‌ترین وسیله در نورانی کردن دل است (ملاصدرا، ۱۳۸۳) همچنین حسن‌پور (۱۳۹۱، ۱۰۵) می‌گوید "در نظام صدرایی عشق و علاقه معلم به شاگرد و شاگرد به معلم است که انگیزه‌ای قوی برای آموزش و تربیت از طرف معلم و یادگیری شاگرد ایجاد می‌کند. این موضوع فقط برای معلم نیست بلکه هرگاه مربی به موضوع و یا معلمی علاقه‌مند شود آن موضوع یا درس آن معلم راحت‌تر و با سرعت بیشتر یاد می‌گیرد".

۳. استراتژی‌های تدریس: استفاده از هنر، زیبایی‌شناسی، تخیل و شهود یکی از استراتژی‌های تدریس از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا است. در این راستا حسن‌پور (۱۳۹۱، ۱۰۱) بیان می‌کند: "از نظر ملاصدرا درونمایه‌های عشق و هنر و نیز رخ دادهای درونی عاشق و هنرمند کاملاً متناسب و هم‌سنخ هستند. وی حضور هنر در صنایع لطیفه را در جامعه بستر مناسبی برای پیدایش و نگاه‌های عاشقانه و در نتیجه رشد و تکامل در وادی تربیت می‌داند و در این میان نقش خیال را در رساندن انسان به عشق حقیقی موثر می‌داند و کارکردهای مهم آن را تمثیل و استحسان برمی‌شمارد". علاوه بر این بیان می‌کند عشق تابع ادراک خیر و کمال و شهود امر مایم و غیرمنافی با ذات عاشق و محب است (ملاصدرا، ۱۳۸۷). همچنین از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا در تدریس باید از روش‌های آموزشی و یادگیری شخصی استفاده کرد چون عشق امری درونی و فردی است. علاوه بر این به عقیده ملاصدرا از روش‌های مهم در تدریس باید استفاده از قصه‌گویی و عبرت‌گیری و داستان‌های انسان‌های کامل و روش الگوگیری است (سلیمانی، ۱۳۹۳).

ارزشیابی برنامه درسی

در پاسخ به پرسش پنجم، می‌توان بیان کرد که ۲ مؤلفه اصلی و ۷ زیر مؤلفه به این موضوع اختصاص یافته است که در جدول ۶ نمایش داده می‌شود و سپس نشانگرهای مربوط به هر مؤلفه به عنوان شاهد نیز ارائه شده است.

۱. جهت‌گیری تدریس: از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا تدریس باید موجب برانگیختن شوق و اشتیاق درونی به یادگیری در دانش‌آموزان شده و به تفاوت‌های فردی آنها توجه کند. ثمره (۱۳۹۴، ۸۰) در این مورد بیان می‌کند: "عشق مهمترین و استوارترین انگیزه را در فرد پدید می‌آورد و این انگیزه به حرکت ختم می‌شود". همچنین می‌گوید محبت خدا در همه موجودات ساری است، و مبدأ همه حرکت‌ها و سکون‌ها در همه مخلوقات عالی و سافل، آسمانی و زمینی، همان عشق است (ملاصدرا، ۱۳۷۱). و در راستای تفاوت‌های فردی در تدریس بیان می‌کند نظر به عشق و شوقی که همه به خیر حقیقی دارند، به مقداری ظرف وجودشان، توانایی گرفتن از چشمه کمال وجود را دارند (ملاصدرا، ۱۳۷۱). همچنین می‌گوید بدان که محبوبات و نفوس و طبایع مختلف‌اند و معشوقاتشان به نسبت اختلاف مراتبشان در وجود و درجاتشان در علوم و معارف متفاوتند (ملاصدرا، ۱۳۸۳).

۲. جایگاه و رابطه معلم و دانش‌آموز: از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا معلم باید عاشق کارش باشد، به طوری که اظهار می‌کند خردسالان و کودکان نیازمند به تعلیم و آموزش استادان و معلمان و توجه و التفات آنان به اینان به دیده مهربانی و عاطفت می‌باشد (صدرا، ۱۳۸۳). ثمره (۱۳۹۴، ۶۰) در این رابطه می‌گوید "معلم باید عاشق کارش باشد البته نه تنها معلم بلکه هر فردی که می‌خواهد تاثیر بگذارد باید در ابتدای امر این خصلت را در خود ایجاد نماید که عاشقانه پا در این وادی بگذارد". معلم همچنین باید الگو و اسوه و دارای جاذبه باشد. متقی (۱۳۹۹، ۲۳۴) در این باره می‌گوید: "علاقمند شدن فراگیر به منش معلم به عنوان یک الگو، پذیرش مفاهیم ارزشی را آسان‌تر و بخشی از اهداف تربیتی را به صورت عملی می‌آموزد؛ گرچه آراستگی معلم نیز ابعدی از زیبایی‌شناسی را پوشش می‌دهد". از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا باید معلم و دانش‌آموز به هم دیگر عشق بورزند و علاوه بر این دانش‌آموزان به موضوعات هم عشق بورزد. در این رابطه می‌گوید معلم می‌تواند از طریق عشق و شوق بی‌آن که هیچ‌گونه تغییری در شاگرد پدید آید، او را به حرکت وادارد (ملاصدرا،

جدول ۶. ویژگی‌های ارزشیابی برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا

ویژگی‌های ارزشیابی برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا	مؤلفه‌های اصلی	زیر مؤلفه
	موضوعات مورد ارزشیابی	شادی و ابتهاج فراگیران
		آفرینش‌های هنری شاگردان
		عشق به خوبی‌ها و آراستگی به کمالات و اتحاد با معشوق
		عشق به جلوه‌های الهی
	استراتژی‌های ارزشیابی	استفاده از روش‌های متناسب با نیاز و تجربه شخصی
		استفاده از ارزشیابی فرایندی و مستمر
		استفاده از ارزشیابی زیبایی‌شناسانه و هنری

این مورد توضیح می‌دهد هدف از به وجود آمدن کائنات جز شناخت حق تعالی نیست که عقل و نقل برین معنی گواهند. و هر موجودی نسبت بدین مقصد سنجیده شود، زیرا که این شناخت در طبع همه‌جاگیر است (ملاصدرا، ۱۳۷۱) و بازمی‌افزاید هرکس که عاشق ذاتی شد، عاشق تمامی آثار و افعال آن ذات، به عشقی که تابع عشق آن ذات است می‌شود (ملاصدرا، ۱۴۳۰).

۲. استراتژی‌های ارزشیابی: به عقیده ملاصدرا در ارزشیابی باید از روش‌های متناسب با تجربه شخصی و مرتبه وجودی هر فراگیری استفاده کرد. در اسفار اربعه (۱۳۸۳) اظهار می‌کند عشق سیر به سوی کمال است که خداوند سبحان برای هریک از موجودات مقرر داشته و بنابر تفاوت درجات هرکدام از آنها، این حرکت و سیر، متناسب با درجات آنهاست. در همین راستا خلیلی (۱۳۸۵) هم می‌گوید: "هر اندازه مرتبه وجودی اشیا والاتر باشد، معشوقات آنها هم به همان نسبت وجودشان، نیکوتر و خوب‌تر هستند و بالعکس". به نظر ملاصدرا ارزشیابی باید مستمر و فرایندی باشد. (تکاورنژاد و دیگران، ۱۳۹۸، ۴۷۱) در این مورد می‌گویند "به اعتقاد ملاصدرا، عشق دارای فرایندهای گوناگون و تدریجی است و به صورت دفعی و آنی پدید نمی‌آید". همچنین باید ارزشیابی جنبه زیبایی‌شناسانه و هنری داشته باشد چون عشق با روحیه زیبایی‌شناسانه و هنری پیوند ناگسستنی دارد (حسن‌پور، ۱۳۹۱).

نتیجه‌گیری

در این پژوهش سعی شد که مفهوم عشق و ویژگی‌های عناصر برنامه درسی عشق شامل هدف، محتوا، روش و ارزشیابی از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا مورد بررسی قرار گیرد.

۱. موضوعات مورد ارزشیابی: به عقیده ملاصدرا باید از میزان شادی و ابتهاج دانش‌آموزان در حین آموزش و بعد آن ارزشیابی صورت بگیرد، چنانکه بیان می‌کند عشق تابع خیر و کمال است و از آن به ابتهاج نیز تعبیر شده است (ملاصدرا، ۱۳۸۷). به عقیده ملاصدرا باید آفرینش‌ها و ساخته‌های هنری شاگردان هم مورد ارزشیابی قرار گیرند. متقی (۱۳۹۹، ۱۳۱) در این باره می‌گوید: "ملاصدرا، یکی از اقسام عشق را شوق و محبت صانع به ساخته و صنع خویش می‌داند؛ لذا، از سویی عشق به هنرهای زیبا از روی حکمت خداوند است، از سوی دیگر مواردی مانند شعری که عاشق در وصف معشوق می‌سراید نشان می‌دهد که عشق نیز هنرآفرین است و هنر خالی از غرض و هدفمندی در آفرینش نیست". همچنین در این رابطه می‌گوید: "در هستی‌شناسی صدرایی بر پیوند ذاتی بین عشق و آفرینش هنری تاکید شده است" (متقی، ۱۳۹۹، ۱۳۱). علاوه بر این از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا باید از میزان عشق به انسان‌های کامل، میزان آراستگی او به کمالات روحی و فضایل قلبی و علوم و معارف ارزشیابی صورت گیرد. چنانکه سلیمانی (۱۳۹۳، ۵۳) می‌گوید: "یکی از توانمندی‌هایی که تنها انسان‌ها از آن بهره‌مندند، عشق به خوبی‌ها و زیبایی‌هاست. این عشق جلوه و نمودی از آن عشق حقیقی مخلوق به خالق خود است". به همین ترتیب بیان می‌کند عشق نفسانی، دل انسان را نرم و ذهن را تیز و نفس را برای درک امور شریف آگاه می‌سازد (۱۳۸۳) و مبدأ اعمال صالحه عشق به باری تعالی و شوق لقای اوست (صدرالدین شیرازی، ۱۳۷۱). همچنین از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا باید از میزان عشق به مظاهر الهی و میزان عشق به آسمان و زمین فراگیران ارزشیابی صورت گیرد. در

پرورش تک‌بعدی فراگیران دوری کنند و در تربیت، همه ابعاد وجودی فراگیران را مورد توجه قرار دهند. محتوای اهداف باید به پرورش آراستگی و لطافت نفس در فراگیران برای رسیدن به کمال و پرورش عشق به مخلوقات خداوند به عنوان آینه‌ای از تجلی خداوند بپردازد.

در مورد ویژگی‌های محتوای برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا، می‌توان این ویژگی‌ها را در سه مؤلفه اصلی جهت‌گیری محتوا، موضوعات محتوا و سازماندهی محتوا خلاصه کرد. جهت‌گیری محتوا شامل زیرمؤلفه‌های جنبه زیبایی‌شناسی و هنری، لذت‌بخش و شادی‌آفرین بودن، تناسب با استعدادها و نیازها و مرتبه وجودی فراگیر، موجب حرکت از کثرت به وحدت است. موضوعات محتوا شامل الگوها، علوم و صنایع لطیف، آداب زیبا، ریاضیات و مظاهر الهی است و سازماندهی محتوا دارای زیر مؤلفه‌های سازماندهی از عینی به ذهنی، ارائه تدریجی، سلسله‌مراتبی ارائه شدن محتوا و تلفیقی بودن محتوا است. این یافته‌ها با تحقیق غلام‌زاده و همکاران (۱۴۰۱)، تجاری مقدم، خندقی و قندیلی (۱۳۹۹)، رضایی و همکاران (۱۴۰۰) همسویی دارد. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا محتوا باید جنبه زیبایی‌شناسی و هنری داشته باشد تا مورد توجه فراگیران قرار گیرد و لذت‌بخش و شادی‌آفرین باشد نه کسالت‌آور و ملالت‌انگیز، علاوه بر این متناسب با استعدادها و توانایی‌ها و مرتبه وجودی فراگیران باشد. همچنین باید زمینه را برای رسیدن به وحدت و عبور از زیبایی‌ها و معشوق‌های متنوع و کثیر، برای رسیدن به وحدت و معشوق حقیقی فراهم کند. موضوعات محتوا از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا باید شامل زندگی و سیره انسان‌های اسوه باشد و همین‌طور شامل علوم مختلف و ریاضیات، صنایع لطیف و آداب زیبا و شامل مظاهر الهی و تمام خلقت باشد که درک مظهر الهی هم موجب پرورش عواطف و لطافت قلب می‌شوند و هم موجب شناخت صانع و خالق، زیبایی‌های او و درک کمالات و حرکت به سمت او می‌شود. در سازماندهی محتوا از دیدگاه ملاصدرا، می‌توان از شیوه‌های مختلفی استفاده کرد مانند: سازماندهی از عینی به ذهنی، سازماندهی از ساده به پیچیده، سازماندهی تلفیقی و ارائه محتوا به صورت سلسله‌مراتبی و تدریجی.

بر اساس یافته‌ها، ویژگی‌های روش تدریس از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا را می‌توان در سه مؤلفه اصلی جهت‌گیری تدریس، جایگاه و رابطه معلم و شاگرد و استراتژی‌های تدریس خلاصه کرد. زیر مؤلفه‌های جهت‌گیری تدریس شامل، برانگیختن

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا سه مؤلفه اصلی و ۶ زیر مؤلفه دارد. مؤلفه‌های اصلی عشق عبارتند از: معنا و مفهوم عشق، ذاتی بودن اقسام و مراتب عشق. زیر مؤلفه معنا و مفهوم عشق عبارتند از: محبت و ابراز علاقه شدید، ادراک کمال و زیبایی؛ زیر مؤلفه ذاتی بودن عشق عبارتند از: عین وجود و حسن و جمال، سریان عشق در هستی؛ و همچنین زیر مؤلفه اقسام و مراتب عشق عبارتند از: تشکیک و شدت و ضعف عشق و انواع عشق. این نتایج با پژوهش علی‌پور و همکاران (۱۴۰۲) علم‌الهدی و طهماسب‌زاده شیخ‌لار (۱۳۷۸) همسویی دارد. در تبیین یافته‌ها می‌توان گفت، عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا محبت و ابراز علاقه شدید و حاصل ادراک کمالات و زیبایی‌هاست. عشق جز ذات و وجود انسان است و از او جدا نیست. با توجه به اینکه وجود دارای سلسله‌مراتب و شدت و ضعف است، عشق هم مساوق آن دارای شدت و ضعف و مراتبی نزد افراد مختلف است.

بر اساس نتایج به‌دست آمده، ویژگی‌های اهداف برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا را می‌توان در سه مؤلفه اصلی اهداف غایی تربیت، جهت‌گیری اهداف و محتوای هدف بیان کرد، که زیرمؤلفه اهداف غایی تربیت شامل، عشق به خداوند به عنوان مبدا هستی و شناخت کمال خود و رسیدن به آن؛ زیرمؤلفه جهت‌گیری هدف شامل، عشق به کودکان و توجه به همه ابعاد وجودی، اتحاد عاشق و معشوق؛ و زیرمؤلفه محتوای اهداف شامل ترک دنیا و آراسته شدن نفس عاشق و معشوق، پرورش صبر و تحمل، پرورش عشق ورزی به انسان‌های کامل و همچنین پرورش عشق به مخلوقات و کائنات هستند. این یافته‌ها با نتایج پژوهش گرمایی و همکاران (۱۳۹۴)، غلام‌زاده و همکاران (۱۴۰۱)، تجاری مقدم، خندقی و قندیلی (۱۳۹۹)، رضایی و همکاران (۱۴۰۰) هماهنگ است.

در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا برنامه درسی عشق دارای دو هدف غایی عشق به خداوند به عنوان مبدا هستی، کل عشق و سرچشمه عشق و فنا الی الله است و دیگری شناخت کمال خود و تلاش برای رسیدن به آن است که کمال انسان همان شبیه خدا شدن و پرورش صفات خداوند در خود است. محیط آموزشی باید عشق‌ورزانه باشد چون عشق لازمه تربیت و موجب خود راهبری فراگیران است. همچنین اهداف باید اتحاد و هماهنگی فراگیران و مربیان را با کمک استحسان، و نیز با خداوند به عنوان معشوق اصلی در نظر داشته باشند. علاوه بر این اهداف برنامه درسی عشق باید از

در تبیین موضوعات مورد ارزشیابی در برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا می‌توان گفت باید از میزان عشق فراگیران به خوبی‌ها و فضایل قلبی آنها، میزان عشق به انسان‌های کامل، میزان تحمل آنها در برابر مسائل و مشکلات ارزشیابی صورت گیرد. همچنین از میزان شناخت علوم و معارف، میزان عشق فراگیران به مظاهر الهی و مخلوقات خداوند به عنوان مبدا هستی و عشق حقیقی در آسمان‌ها و زمین، ارزشیابی صورت گیرد. همچنین از آفرینش‌های هنری فراگیران که از روی عشق آنها را ساخته‌اند و میزان شادی و نشاط دانش‌آموزان که نشان‌دهنده میزان یادگیری و ادراک آنها است باید ارزشیابی صورت گیرد. ارزشیابی باید به نحوی باشد که متناسب با تجربه شخصی فراگیران و نیازهای او باشد به گونه‌ای که هر فراگیر در هر مرتبه وجودی که هست و در هر مرحله از عشق که قرار دارد، متناسب با آن مرتبه مورد ارزشیابی قرار گیرد. علاوه بر این ارزشیابی باید فرایندی و به صورت مستمر انجام گیرد و جنبه هنری و زیبایی‌شناسانه داشته باشد و از روش‌هایی که جنبه شهودی را هم در نظر می‌گیرند استفاده کند.

منابع

- قرآن کریم.
 ارشد ریاحی؛ علی، یاریان؛ مجید. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر مبانی هستی‌شناختی ملاصدرا بر عشق‌شناسی وی، پژوهش‌های هستی‌شناختی، ۶(۱۱): ۲۵-۴۲.
 امینی؛ محمد، شکاری؛ عباس، تقوایی؛ زهرا. (۱۳۹۶). روایت عواطف و احساسات رشد نیافته دانش‌آموزان مقطع متوسطه، نمادی از برنامه درسی مغفول (مطالعه‌ای با روش خبرگی و نقادی تربیتی)، علوم تربیتی، ۲۴ (۲): ۶۹-۸۸.
 تکاورنژاد؛ منا، فخار نوغانی؛ وحیده، سیدموسوی؛ سید حسین. (۱۳۹۸). بررسی تطبیقی ایمان و عشق از دیدگاه ملاصدرا، مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی. ۳۳(۳): ۴۶۱-۴۷۸.
 تجاری مقدم؛ هاجر، امین خندقی؛ مقصود، قندیلی؛ سید جواد. (۱۳۹۹). تبیین عناصر و مؤلفه‌های برنامه درسی فطرت گرای توحیدی در تربیت دینی متربیان، پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، ۳۰(۳): ۱۵۴-۱۳۸.
 متقی، زهره. (۱۳۹۹). تبیین تربیت زیبایی‌شناختی از دیدگاه ملاصدرا و رهیافت‌های اجرایی آن در جهت تحقق اسناد فرادستی آموزش و پرورش، پایان نامه دکتری، دانشکده علوم تربیتی دانشگاه اصفهان.
 ثمره، مهلا. (۱۳۹۴). بررسی نظام تربیتی ملاصدرا، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان.

اشتیاق درونی به یادگیری و تربیت، توجه به تفاوت‌های فردی هستند. زیرمؤلفه‌های جایگاه و رابطه معلم و شاگرد عبارتند از: علاقه متقابل معلم و شاگرد، عشق معلم به تعلیم و تربیت و عشق دانش‌آموز به موضوعات هستند و زیرمؤلفه‌های استراتژی‌های تدریس شامل، استفاده از هنر، زیبایی‌شناسی، تخیل و شهود در آموزش، استفاده از روش‌های آموزش و یادگیری شخصی، استفاده از قصه‌گویی، داستان انسان‌های کامل و الگوپردازی در آموزش هستند. این نتایج با تحقیق گرمایی و همکاران (۱۳۹۴)، محمدی و همکاران (۱۳۹۹)، تجاری مقدم، خندقی و قندیلی (۱۳۹۹)، رضایی و همکاران (۱۴۰۰)، کیخا و همکاران (۱۳۹۸)، همسویی دارد. در تبیین این یافته‌ها، از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا تدریس باید شوق و اشتیاق درونی در فراگیران ایجاد کند تا به سمت یادگیری، تربیت و کسب کمالات حرکت کند. عشق و علاقه متقابل معلم و شاگرد حرف اول را در تدریس می‌زند و باید در آموزش به آن توجه ویژه‌ای داشت و رابطه عاطفی و صمیمیت را در آموزش به وجود آورد. از ویژگی‌های معلم این است که به شغلش عشق بورزد و در علم‌آموزی بدون هیچ چشم‌داشتی سخاوت داشته باشد و یک الگوی مناسب از کمالات روحی و معنوی و ظاهری باشد. در تدریس باید از هنر، شهود و تخیل استفاده کرد چون پیوند ناگسستنی با تربیت و رشد و تکامل فراگیران دارند. با توجه به تفاوت‌های وجودی فراگیران و درونی بودن تجربه‌های عاشقانه، در تدریس از روش‌های یادگیری و آموزش شخصی استفاده شود و همچنین در تدریس می‌توان از روش‌های قصه‌گویی، داستان‌پردازی، الگوپردازی استفاده کرد.
 براساس یافته‌های حاصل از مرور سیستماتیک، می‌توان ویژگی‌های عنصر ارزشیابی برنامه درسی عشق از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا را در دو مؤلفه اصلی، موضوعات مورد ارزشیابی و استراتژی‌های ارزشیابی خلاصه کرد. موضوعات مورد ارزشیابی از نظر حکمت متعالیه ملاصدرا شامل، شادی و ابتهاج فراگیران حین آموزش و بعد آن، آفرینش‌های هنری شاگردان، میزان عشق به خوبی‌ها، آراستگی به کمالات و اتحاد و شباهت با معشوق، عشق به مظاهر الهی هستند. استراتژی‌های ارزشیابی شامل، استفاده از روش‌های متناسب با تجربه شخصی و نیاز فراگیران و تناسب با مرتبه وجودی فراگیر، استفاده از ارزشیابی فرایندی و مستمر، استفاده از ارزشیابی زیبایی‌شناسانه و هنری هستند. این یافته‌ها با تحقیق گرمایی و همکاران (۱۳۹۴)، پرویزی، زمانی و ادیب منش (۱۴۰۱)، رضایی و همکاران (۱۴۰۰) هماهنگی دارد.

حبیبی، ام کلثوم. (۱۳۹۶). *مفهوم عشق از دیدگاه عین القضاة و ملاصدرا*، پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته فلسفه گرایش تطبیقی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، گروه فلسفه، دانشگاه تبریز.

حسن‌پور، علیرضا. (۱۳۹۱). *تحلیل انتقادی اهداف کلان تعلیم و تربیت در جمهوری اسلامی ایران با نگاهی به اهداف تعلیم و تربیت از منظر ملاصدرا*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

خلیلی، محمد حسین. (۱۳۸۵). *مبانی فلسفی عشق از منظر ابن سینا و ملاصدرا*، قم، انتشارات بوستان کتاب.

سلیمانی، فاطمه. (۱۳۹۳). *عشق طریقی بسوی کمال انسانی (مقایسه یی بین نگاه ابن سینا و ملاصدرا)*، تاریخ فلسفه، ۱۶ (۴): ۳۵-۵۸.

شانظری، جعفر، یاریان مجید. (۱۳۹۳). *رسالة العشق ابن سینا و تأثیر آن در ملاصدرا*، مجله ادیان و عرفان، ۴۷ (۱): ۷۱-۹۴.

شمشیری، بابک. (۱۳۸۳). *بررسی مبانی معرفت‌شناسی عرفان اسلامی و اثرات آن بر آموزش و پرورش*، رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.

صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۴۱۷ ه.ق.). *المبدأ و المعاد*. تهران: انجمن حکمت و فلسفه ایران.

صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۷۱). *عرفان و عارف نمایان ترجمه کتاب کسر اصنام الجاهلیه*. جلد ۱. تهران: الزهرا (س).

صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۸۳). *اسفار اربعه*، جلد دوم، مترجم، محمد خواجوی، تهران انتشارات مولی.

صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۸۰). *مبدأ و معاد*، مترجم، محمد ذبیحی، ناشر: دانشگاه قم، انتشارات اشراق، محل نشر: قم - ایران.

صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۴۳۰ ه. ق.). *مفاتیح الغیب*، مترجم، محمد خواجوی، محل نشر: تهران - ایران.

صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۶۰). *الشواهد الربوبیه فی المناهج السلوکیه*، مصحح: جلال‌الدین آشتیانی، ناشر: مرکز نشر دانشگاهی، محل نشر: تهران - ایران.

صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۸۷). *سه رساله فلسفی (متشابهات القرآن - المسائل القدسیه - أجوبة المسائل)*، مصحح: جلال‌الدین آشتیانی، ناشر: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، مرکز انتشارات.

صفوی، امان‌الله. (۱۳۸۶). *فرهنگ ترجمه (علوم انسانی)*. انتشارات ساوالان. تهران.

رضایی؛ محبوبه، ملکی؛ حسن، عباس‌پور؛ عباس، خسروی؛ محبوبه (۱۴۰۰) طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه‌دستی تربیت دینی در دوره ابتدایی، پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۱۸ (۶۹): ۲۹-۴۹.

رضایی، مهدی. (۱۴۰۲). تبیین اندیشه‌های روان‌شناختی فلسفی ملاصدرا و کاربرست دلالت‌های تربیتی آن در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۳۱ (۶۰): ۷۵-۱۰۸.

علی‌پور؛ میکائیل، ملکی؛ حسن و قادری، مصطفی و صادقی، علیرضا و حسن‌زاده، محمدحسن. (۱۴۰۲). شناسایی و تبیین مؤلفه‌های

زیبایی‌شناسی برنامه درسی بر مبنای مثنوی معنوی، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۳۱ (۶۱): ۱۶۹-۲۰۰.

علم‌الهدی جمیل؛ طهماسب‌زاده شیخ‌لار داود. (۱۳۸۷). *عشق به عنوان برنامه درسی پوچ. فصلنامه مطالعات برنامه درسی* ۱۲ (۲).

غلام‌زاده؛ فاطمه، محمد؛ اکبری بورنگ، آیتی؛ محسن (۱۴۰۱) ادراک معلمان از برنامه درسی آموزش ارزش‌ها در دوره اول ابتدایی، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۳۰ (۷۵): ۲۹۲-۲۶۰.

غفارزاده مریم، میرزامحمدی محمدحسن، رهنما اکبر، صفایی مقدم مسعود (۱۴۰۱)، بررسی رویکرد اخلاقی تفکر مادرانه با تأکید بر دیدگاه رودیک و استنتاج دلالت‌های تربیتی آن، علوم تربیتی، دانشگاه شهید چمران اهواز ۲۹ (۱): ۲۰-۱.

قاسم‌پور عرفانه، ملکی‌پور احمد، زارع صفت، صادق (۱۳۹۵) تبیین مؤلفه‌های برنامه درسی معنوی با نگاهی به دیدگاه نادرینگر، پژوهش‌های کیفی در برنامه‌ریزی درسی، ۱ (۳): ۵۱-۲۷.

قاسم‌پور دهقانی، علی؛ نصرافهانی، احمدرضا (۱۳۹۰). رویکرد معنوی و برنامه‌ریزی درسی. پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۱۳ (۱۹): ۹۲-۷۱.

فیضی جراحیانی، فرانک، زینالی، علی (۱۳۹۸). مدل رفتار مدنی تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستانی؛ نقش عشق به یادگیری و اشتیاق تحصیلی با میانجی‌گری شکفتگی تحصیلی. پژوهش‌های آموزش و یادگیری، ۱۶ (۲): ۱۱۳-۱۰۳.

کیخا علیرضا، ملکی حسن، شریعتی سیدصدرالدین، صادقی علیرضا، برهن مریم (۱۳۹۸) تدوین و اعتباریابی راهبردهای یاددهی-یادگیری در برنامه درسی مبتنی بر رویکرد فطرت‌گرای توحیدی، راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، ۱۲ (۲).

کاشفی، محمد رضا (۱۳۷۸) *عرفان و عشق*، دفتر نشر معارف. قم.

کریمی، عبدالعظیم (۱۳۸۸). *از ناکجا به هرکجا*، موسسه فرهنگی منادی تربیت، تهران.

گرمایی حسن علی ملکی حسن بهشتی سعید افهمی رضا (۱۳۹۴) بازشناسی مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی و هنر برای برنامه درسی از منظر منابع مکتوب و دیدگاه صاحب‌نظران، مطالعات برنامه درسی ایران، ۱۰ (۳۹): ۷۰-۴۹.

مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ ق.). *بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار*، بیروت، دار إحياء التراث العربی، چاپ دوم، جلد ۶۶.

محمدی، مهدی؛ ناصری جهرمی، رضا؛ نوروزی، سحر؛ حسام‌پور، زهرا؛ ناصری جهرمی، راحیل (۱۳۹۹). *تدریس عاشقانه؛ زمینه‌ها و ضرورت‌ها با رویکردی فراترکیب. رویکردهای نوین آموزشی*، ۱۵ (۱): ۱۱۵-۱۳۳.

محمدی، مهدی؛ کشاورزی، فهیمه؛ ناصری جهرمی، رضا؛ راسخ جهرمی، اطهر (۱۳۹۴). *الگوی علی عشق به یادگیری، نیاز به یادگیری، شوق به جستجو و نوآوری جهانی دانشجویان پزشکی. گام‌های توسعه در آموزش پزشکی*، ۱۲ (۵): ۶۹۲-۷۰۰.

میلر، جان، پی. (۲۰۰۰). *آموزش و پرورش روح: به سوی یک برنامه درسی معنوی*، ترجمه نادر قلی‌قورچیان، تهران: انتشارات فراشناختی اندیشه.

مطهری، مرتضی. (۱۳۸۰) *فطرت*. تهران: انتشارات صدرا چ ۱۳.

حبیبی، ام کلثوم. (۱۳۹۶). *مفهوم عشق از دیدگاه عین القضاة و ملاصدرا*، پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته فلسفه گرایش تطبیقی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، گروه فلسفه، دانشگاه تبریز.

حسن‌پور، علیرضا. (۱۳۹۱). *تحلیل انتقادی اهداف کلان تعلیم و تربیت در جمهوری اسلامی ایران با نگاهی به اهداف تعلیم و تربیت از منظر ملاصدرا*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

خلیلی، محمد حسین. (۱۳۸۵). *مبانی فلسفی عشق از منظر ابن سینا و ملاصدرا*، قم، انتشارات بوستان کتاب.

سلیمانی، فاطمه. (۱۳۹۳). *عشق طریقی بسوی کمال انسانی (مقایسه یی بین نگاه ابن سینا و ملاصدرا)*، تاریخ فلسفه، ۱۶ (۴): ۳۵-۵۸.

شانظری، جعفر، یاریان مجید. (۱۳۹۳). *رسالة العشق ابن سینا و تأثیر آن در ملاصدرا*، مجله ادیان و عرفان، ۴۷ (۱): ۷۱-۹۴.

شمشیری، بابک. (۱۳۸۳). *بررسی مبانی معرفت‌شناسی عرفان اسلامی و اثرات آن بر آموزش و پرورش*، رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.

صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۴۱۷ ه.ق.). *المبدأ و المعاد*. تهران: انجمن حکمت و فلسفه ایران.

صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۷۱). *عرفان و عارف نمایان ترجمه کتاب کسر اصنام الجاهلیه*. جلد ۱. تهران: الزهرا (س).

صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۸۳). *اسفار اربعه*، جلد دوم، مترجم، محمد خواجوی، تهران انتشارات مولی.

صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۸۰). *مبدأ و معاد*، مترجم، محمد ذبیحی، ناشر: دانشگاه قم، انتشارات اشراق، محل نشر: قم - ایران.

صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۴۳۰ ه. ق.). *مفاتیح الغیب*، مترجم، محمد خواجوی، محل نشر: تهران - ایران.

صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۶۰). *الشواهد الربوبیه فی المناهج السلوکیه*، مصحح: جلال‌الدین آشتیانی، ناشر: مرکز نشر دانشگاهی، محل نشر: تهران - ایران.

صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۸۷). *سه رساله فلسفی (متشابهات القرآن - المسائل القدسیه - أجوبة المسائل)*، مصحح: جلال‌الدین آشتیانی، ناشر: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، مرکز انتشارات.

صفوی، امان‌الله. (۱۳۸۶). *فرهنگ ترجمه (علوم انسانی)*. انتشارات ساوالان. تهران.

رضایی؛ محبوبه، ملکی؛ حسن، عباس‌پور؛ عباس، خسروی؛ محبوبه (۱۴۰۰) طراحی و اعتبارسنجی الگوی برنامه‌دستی تربیت دینی در دوره ابتدایی، پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۱۸ (۶۹): ۲۹-۴۹.

رضایی، مهدی. (۱۴۰۲). تبیین اندیشه‌های روان‌شناختی فلسفی ملاصدرا و کاربرست دلالت‌های تربیتی آن در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۳۱ (۶۰): ۷۵-۱۰۸.

علی‌پور؛ میکائیل، ملکی؛ حسن و قادری، مصطفی و صادقی، علیرضا و حسن‌زاده، محمدحسن. (۱۴۰۲). شناسایی و تبیین مؤلفه‌های

References

- The Holy Quran.
- Alipour, Mikael, Maleki, Hassan and Ghaderi, Mustafa and Sadeghi, Alireza and Hassanzadeh, Mohammad Hassan. (2023). Identifying and explaining the aesthetic components of the curriculum based on the spiritual Mathnawi, *Research on Islamic Education Issues*, 31 (61): 169-200. (in persian).
- Alm al-Huda Jamileh; Tahmasbzadeh Sheikhlar Davud. (2009), Love as an null Curriculum. *Curriculum Studies* 3(11).1-26. (in persian).
- Amini Mohammad, Shekari Abbas, Taghvaei Zahra. (2017). Narration of undeveloped emotions and feelings of secondary school students, a symbol of neglected curriculum (a study with the method of expertise and educational criticism), *Educational Sciences*, 24 (2): 69-88. (in persian).
- Arshad Riahi, Ali, Yarian, Majid. (2017). Investigating the influence of Mulla Sadra's ontological foundations on his theory of love, *Ontological Research*, 6(11): 25-42. (in persian).
- Blum, S. D. (2018). *I Love Learning; I Hate School* An Anthropology of College. Cornell University Press.
- Clingan, J. (2015). A pedagogy of love. *Journal of Sustainability Education*. 9 (2) :2151- 2160.
- Daaboul, Diana (2024) Love Pedagogy: Teachers Reflect On Love As An Educational Approach, *Educational Administration: Theory and Practice*, 30(10), 51 -57.
- Faizi Jarihani, Frank. Zeinali, Ali (2019). The model of academic civic behavior of high school students; the role of love for learning and academic enthusiasm with the mediation of academic flourishing. *Research on Education and Learning*, 16(2): 103-113. (in persian).
- Garmabi Hassan Ali Maleki Hassan Beheshti Saeed Afhemi Reza (2015) Recognizing the components of aesthetics and art for the curriculum from the perspective of written sources and the views of experts, *Iranian Curriculum Studies*, 10(39): 49-70. (in persian).
- Ghasempour Erfana, Malekipour Ahmad, Zare Sefat Sadeq (2016) Explaining the Components of the Spiritual Curriculum with a Look at Noddings' Perspective, *Qualitative Research in Curriculum Development*, 1(3): 27-51. (in persian).
- Ghasempour Dahaghani, Ali; Nasr Esfahani, Ahmad Reza (2011). Spiritual Approach and Curriculum Development. *Research in Islamic Education Issues*, 13(19):71-92. (in persian).
- Gholamzadeh Fatemeh, Mohammad Akbari Borang, Ayati Mohsen (2022) Teachers' Perception of the Curriculum for Teaching Values in the First Grade of Elementary School, *Research on Islamic Education Issues*, 30(75)260-292. (in persian).
- Ghafarzadeh Maryam, Mirzamohammadi Mohammad Hassan, Rahnama Akbar, Safaei Moghadam Masoud (2022), Studying the Ethical Approach of Maternal Thinking with Emphasis on the Ruddick Perspective and Deducing Its Educational Implications, *Educational Sciences*, Shahid Chamran University of Ahvaz 29(1): 1-20. (in persian).
- Gleibermann Erik (2016) *A Curriculum of Love*. Published by Duke University Press FALL.
- Habibi, Umm Kulthum. (2017). *The concept of love from the perspective of Ayn al-Qudsat and Mulla Sadra*, MA thesis in the field of comparative philosophy, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, Department of Philosophy, University of Tabriz. (in persian).
- Hassanpour, Alireza. (2012). *Critical analysis of the major goals of education in the Islamic Republic of Iran with a look at the goals of education from the perspective of Mulla Sadra*, MA thesis, Islamic Azad University and Central Tehran University. (in persian).
- Hoveid. M. H. & Finne. A. (2014). You have to give of yourself: Care and love in pedagogical relations. *Journal of Philosophy of Education*. 48(2).246-259.
- Hooks, B. (2000). *All about love*: New visions.
- Kashfi, Mohammad Reza (1999). *Mysticism and Love*, Maarif Publishing House. Qom. (in persian).
- Karimi, Abdolazim (2009). *From Nowhere to Everywhere*, Manadi Tarbiat Cultural Institute, Tehran. (in persian).
- Kaykha Alireza, Maleki Hassan, Shariati Seyed Sadruddin, Sadeghi Alireza, Brahman Maryam (2019). Development and validation of teaching-learning strategies in a curriculum based on the monotheistic nature-oriented approach, *Educational Strategies in Medical Sciences*, 12(2). (in persian).
- Khalili Mohammad Hossein. (2006). *Philosophical foundations of love from the perspective of Ibn Sina and Mulla Sadra*, Bostan Ketab Publications, Qom. (in persian).

- Majlesi, Mohammad Baqer (1403 AH). *Bahar al-Anwar al-Jameeh Lederer Akhbar al-Aeme al-Athar*, Beirut, Dar Ihya al-Trath al-Arabi, second edition, volume 66. (in Arabic).
- Mohammadi, Mehdi; Naseri Jahromi, Reza; Norouzi, Sahar; Hesampour, Zahra; Naseri Jahromi, Raheel (2020). Teaching love; contexts and necessities with a meta-synthesis approach. *New Educational Approaches*, 15(1):115-132. (in persian).
- Mohammadi, Mehdi; Keshavarzi, Fahimeh; Naseri Jahromi, Reza; Rasek Jahromi, Athar (2015). Causal model of love of learning, need to learn, passion for exploration and global innovation of medical students. *Developmental Steps in Medical Education*, 12 (5): 692 – 700. (in persian).
- Miller, John, P. (2000). *Education and the Soul: Towards a Spiritual Curriculum*, translated by Nader Gholi Ghorchian, Tehran: Metacognitive Thought Publications.
- Motahhari, Morteza. (2001) *Fetrat*. Sadra Publications, Tehran. (in persian).
- Mottaghi, Zohreh. (2019). Explanation of aesthetic education from the perspective of Mulla Sadra and its implementation approaches towards the realization of the superior documents of education, PhD thesis, Faculty of Educational Sciences, University of Isfahan. (in persian).
- Noddings, N. (2005). *The Challenge to Care in Schools: An Alternative Approach to Education*. Teachers College Press.
- Rezaei Mahboobeh, Maleki Hassan, Abbaspour Abbas, Khosravi Mahboobeh (2021) Design and Validation of the Religious Education Curriculum Model in the Primary School, *Research in curriculum development*, 18(69):29-49. (in persian).
- Rezaei, Mehdi. (2023). Explanation of Mulla Sadra's Philosophical Psychological Thoughts and Application of Its Educational Implications in the Formal and Public Education System, *Research in Islamic Education Issues*, 31(60):75-108. (in persian).
- Sadrudin Shirazi, Muhammad ibn Ibrahim (1995). *Al-Mabda' Wa Al-Ma'ad*. Iranian Wisdom and Philosophy Association, Tehran. (in Arabic).
- Sadrudin Shirazi, Muhammad ibn Ibrahim (1992). *Erfan Wa Erif Namān*, translated by the book Kasr al-Isnam al-Jahiliyyah. Mohsen Bidarfar, Volume 1, Al-Zahra (S). Tehran. (in persian).
- Sadrudin Shirazi, Muhammad ibn Ibrahim (2004) *Asfar al-Arba'ah*, Volume 2, translated by Muhammad Khawaji, Mawli Publications, Tehran. (in persian).
- Sadrudin Shirazi, Muhammad ibn Ibrahim (2001) *Al-Mabda' and Al-Ma'ad*, translated by Muhammad Zabihi, Qom University. Ishraq Publications, Qom – Iran. (in persian).
- Sadrudin Shirazi, Muhammad ibn Ibrahim (2007). *Mafatih al-Ghayb*, translated by Muhammad Khawaji, Institute for Cultural Studies and Research. Iranian Wisdom and Philosophy Association, Tehran – Iran. (in Arabic).
- Sadrudin Shirazi, Muhammad ibn Ibrahim (1981) *Al-Shawahid al-Rububiyyah fi al-Manahij al-Saluqiyyah*, edited by Jalal al-Din Ashtiani, University Publishing Center, Tehran – Iran. (in persian).
- Sadrudin Shirazi, Muhammad ibn Ibrahim (2008) *Se Risalah Falsafi (Mutshabahat al-Quran - Al-Masā'il al-Qudsiyyah - Ajubūb al-Masā'il)* Edited by: Jalal al-Din Ashtiani, Islamic Propaganda Office of the Qom Seminary. Publication Center. (in persian).
- Safavi, Amanollah. (2007). Translation Dictionary (Humanities). Savalan Publications. Tehran. (in persian).
- Samareh, Mahla. (2015). Study of Mulla Sadra's educational system, Master's thesis, Shahid Ba-Honar University of Kerman. (in persian).
- Shamshiri, Babak. (2004), *A Study of the Epistemological Foundations of Islamic Mysticism and Its Effects on Education*, PhD Thesis, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University. (in persian).
- Spooner.H. S. (2018). *Agape: Love as the foundation of Pedagogy and Curriculum* (Doctoral dissertation, Kent State University) .
- Soleimani, Fatemeh. (2014). Love as a path to human perfection (a comparison between the views of Ibn Sina and Mulla Sadra), *History of Philosophy*, 16(4): 35-58. (in persian).
- Shanazari, Jafar, Yarian Majid. (2014). Ibn Sina's Risalat al-Ishq and its impact on Mulla Sadr, *Religions and Mysticism*, 47(1):71-94. (in persian).
- Takavernezhad, Mona, Fakhar Noghani, Vahideh, Seyyed Mousavi, Seyyed Hossein. (2019). Comparative study of faith and love from the perspective of Mulla Sadra, *Epistemological Studies in Islamic University*. 23 (3): 461-478. (in persian).
- Tejary Moghaddam Hajar, Amin Khandaghi Maghsoud, Qandili Seyyed Javad. (2019) Explanation of the elements and components of the monotheistic nature-oriented curriculum in

- the religious education of educators, New Advances in Psychology, *Educational Sciences and Education*, 30(3): 138-154. (in persian).
- Uusiautti S. ,Maatta ,K. ,& Maatta ,M. (2018). Love-based Practice in Education.*International Journal about Parents in Education*, 7 (2): 136-144.
- Vandeyar. S. & Swart. R. (2016). Educational change: A case for a 'pedagogy of compassion. *Education as Change*. 20 (3): 141-159.